

De Leeuw van het Twaalfde

Reeds kort na het begin van de Belgische Opstand werden bij de in het Zuiden gelegen korpsen van de Koninklijke Landmacht de dienstplichtigen als onbetrouwbaar huiswaarts gezonden en op 23 oktober 1830 werd aan alle officieren, die in de toen opstandige provinciën geboren waren, eervol ontslag aangeboden. Precies een week eerder had het Voorlopig Bewind te Brussel bij Bulletin nr. 13 opdracht gegeven uit het personeel van de voorheen in België gelegerde 'Hollandse' onderdelen Belgische regimenten te vormen. Zo ontstonden onder meer de 1e, 3e, 4e, 6e en 11e Linierregimenten uit de gelijkgenummerde Afdelingen Infanterie, terwijl de voormalige 12e, 14e, 15e, 16e, 17e en 18e afdelingen als 2e, 5e, 7e, 8e, 9e, en 10e Linierregiment de opengevallen plaatsen in de doorlopende nummering opvulden.

Hierdoor beschikte het Voorlopig Bewind (met ongewilde Nederlandse medewerking) reeds in november 1830 over een vrij omvangrijk leger. Daarnaast waren er in België ongeveer 180 vrijkorpsen van zeer uiteenlopende sterkte en met zeer uiteenlopende discipline. Op 28 oktober 1830 werden deze op last van de Krijgs- en Verdedigingsraad samengevoegd tot drie brigades onder de generaal-majoor A. F. Melknet en de kolonels C. Niellon en Ch. Fonson. Nadat laatstgenoemde op 21 december 1830 in zijn commando was opgevolgd door de kolonel Ch. de l'Escaille werden de drie brigades bij Arrest van de Regent (Baron Surlet de Chokier) van 30 maart 1831 nr. 97 gereorganiseerd tot respectievelijk 3e en 2e Regiment Jagers te Voet en 12e Linierregiment, waarbij kolonel De l'Escaille de eerste regimentscommandant van het twaalfde werd.

Charles Francois Joseph de l'Escaille was in 1779 te Brussel geboren en in 1794 in Oostenrijkse dienst getreden. Nadat hij tot 1802 gestreden had in het Rijnland en in Italië, was hij, toen Oostenrijk België aan Frankrijk had afgestaan, als tweede luitenant in Franse dienst gegaan en had alle oorlogen in Duitsland, Polen, Rusland en Frankrijk meegemaakt, voordat hij in 1815 als luitenant-kolonel in Nederlandse dienst trad. Daar hij vier maal vrij ernstig gewond was, werd hij in 1826 op 47-jarige leeftijd gepensioneerd. Maar toen enige jaren later de opstand uitbrak, had hij zich terstond ter beschikking gesteld en was reeds op 29 september 1830 benoemd tot kolonel en plaatselijk commandant van Brussel.

Onder deze bijzonder strijdlustige officier nam het jonge 12e regiment op een zeer opvallende wijze deel aan de Tiendaagse Veldtocht. Op 3 augustus raakte het bij Capelle (op de weg van Bergen op Zoom naar Antwerpen) slaags met twee marsbataljons, die waren samengesteld uit Zuidhollandse, Utrechtse en Overijsselse schutterij. Op 5 augustus viel het bij Brasschaet-Gooreind (op de weg van Breda naar Antwerpen) vier marsbataljons Zuidhollandse en Gelderse schutters aan. Toen bleek dat de opmars naar Antwerpen niet werd voortgezet, begaf de kolonel zich met zijn regiment naar Leuven, waar het 12e op 10 augustus bij Beekvoort vocht met het 2e Bataljon Grenadiers, het 1e Bataljon Jagers en een bataljon Noordhollandse schutterij en op 11 augustus bij Boutersem met de studenten van Leiden en Utrecht en drie landmachtbataljons (2e en 3e van 13e Afdeling en Reservebataljon van 8e Afdeling - thans 2e en 4e Bataljon van Regiment Infanterie Menno van Coehoorn en 4e Bataljon van Regiment

Infanterie Johan Willem Friso). De volgende dag trok het regiment terug op Leuven, waar tengevolge van de Franse interventie, de vijandelikheden werden gestaakt.

Koning Leopold, die kort voor het begin van de veldtocht in België was aangekomen, was zijn verdere leven bijzonder geïrriteerd over het slechte verloop van de oorlog, dat hij weet aan slechte discipline en ondeskundige leiding. Zijn hele verdere regering (tot 1865) heeft hij ervoor geijverd, dat de Belgische troepen de waarde hadden, die ze onder Oostenrijk, onder Napoleon en bij Waterloo hadden.

Tot zijn eerste regeringsdaden behoorde de uitreiking van vaandels en standaarden aan zijn regimenten. Zo ontvingen op 12 januari 1832 te Gent het 1e en 12e Linieregiment hun vaandels, nadat sedert 1 december 1831 reeds 14 andere regimenten een vaandel of standaard hadden ontvangen.

Zoals bekend, bleven de Nederlandse en Belgische legers tot 1839 tegenover elkaar aan de grenzen, waarbij het Belgische leger Limburg (met uitzondering van Maastricht en omgeving) bezet hield.

Het 12e regiment lag tot 1834 in de omgeving van Antwerpen met compagnieën vrijwel langs de Nederlandse grens. Kolonel De l'Escaille was op 22 september 1831 (dus nog voor de vaandeluitreiking) benoemd tot provinciaal commandant van (Belgisch) Luxemburg en opgevolgd door kolonel Henri de Vaux, die te Nancy was geboren en van 1805 tot september 1831 in het Franse leger gediend had, daar ontslag nam en, omdat hij uit Belgische ouders was geboren, op zijn verzoek twee dagen later kolonel werd in het Belgische leger.

In november en december 1832, toen een Frans leger de Citadel van Antwerpen bombardeerde, bleef de Nederlands-Belgische wapenstilstand gehandhaafd, ook al bereikten de diplomatieke onderhandelingen meermalen het kookpunt.

En tegen deze wonderlijke achtergrond speelde zich het volgende drama af. In april 1833 was kolonel De Vaux ingekwartierd in het kasteel van Merxem, dat toebehoorde aan de heer Augustin Jean Baptiste Geelhand delta Faille, gewezen hoofdofficier van de Nederlandse schutterij te Antwerpen en vurig aanhanger van het Oranjehuis. Desondanks moet kolonel De Vaux hem volkomen vertrouwd hebben, want hij nam niet alleen zijn bediende, Antoine Deeren, als oppasser over, maar plaatste ook het regimentsvaandel (naar het in België gehandhaafde Nederlandse voorschrift) in zijn slaapkamer als hij voor een inspectietocht het kasteel verliet. De heer Geelhand heeft dit vertrouwen schandelijk beschaamd. Hij vertelde namelijk aan de (zoals later blijken zal) vrij onnozele Deeren, dat hij officier in het Nederlandse leger kon worden als hij met het regimentsvaandel naar Bergen op Zoom trok. Waarschijnlijk hielp hij ook nog met de voorbereiding en op 15 april om 4 uur 's middags vertrok Deeren met doeken leeuw keurig verpakt en voorzien van een lijst van officieren (waarbij Geelhand zeker geholpen moet hebben) en de persoonlijke kostbaarheden van de kolonel, voor een 48-uurs familiebezoek te Calmpthout. De grensoverschrijding moet vrij vlot verlopen zijn, maar in Bergen op Zoom nam de desertie voor Deeren een heel kwade keer. Hij werd toegelaten bij de gouverneur, de luitenant-generaal F. B. A. P. Baron van der Capellen, die hij vertelde dat hij Antoine Duré heette en sergeant-titulair bij het 12e Linie was geweest. Maar in plaats van een adjudant met een officiersaanstelling verschenen toen twee marechaussees, die hem in arrest stelden.

Dat Deeren een andere afloop verwacht heeft, bewijst hoe onnozel hij was en dat de heer Geelhand dit niet voorzien heeft, is bijna ondenkbaar. Er dienden in de Koninklijke Landmacht nog steeds officieren die in België geboren waren. En niet alleen zij, maar alle Nederlandse officieren hadden in oktober 1830 met pijn afscheid genomen van de kameraden waarmee ze gediend hadden en die ze in augustus 1831 soms als tegenstanders ontmoet hadden.

Ze konden weinig achting opbrengen voor een luitenant-generaal Daine, die direct de kant van de opstand had gekozen (en later de Belgische zaak weer verraden zou), maar ze bleven respect koesteren voor de officieren, die tot op de dag van hun eervol ontslag trouw gebleven waren en ervoor gezorgd hadden, dat geen enkel van de in de garnizoenen achtergelaten vaandels of standaarden in handen van de `rebellens' was gevallen. De luitenant-kolonels De Stuers en Quaita hadden het vaandel van de 16e Afdeeling en de standaard van het Regiment Huzaren Nr 6 van Ieperen en Doornik naar Parijs gebracht en op het gezantschap afgegeven. Het zou een eeuwige blamage voor het Nederlandse officierskorps zijn geweest, als na dit alles een vaandeldief officier was geworden. Bovendien werden deserteurs wederzijds niet in de legers opgenomen, omdat het lieden waren die meer dan genoeg van de dienst hadden en dit bij de slopend vervelende dienst aan de grenzen gauw genoeg weer zouden hebben. Tenslotte waren de persoonlijke eigendommen van kolonel De Vaux, die op Deeren werden gevonden, nu niet bepaald een aanbeveling. Of generaal Van der Capellen hem voor de krijgsraad wilde brengen en of dit juridisch mogelijk was, kan niet meer worden vastgesteld. Het is ook niet nodig, want Deeren loste dit probleem op door te ontsnappen. Natuurlijk kon hij niet terug naar België en hij ging dus naar Pruisen, waar hij werd aangehouden en op 16 juni 1833 door de gendarmerie overgegeven aan de Belgische commandant van Venlo. Het duurde enige tijd voordat hij voor de krijgsraad verscheen, omdat op zijn getuigenis de heer Geelhand was gearresteerd en voor het tribunaal van eerste aanleg te Antwerpen terecht stond inzake het uitlokken van misdrijf. Natuurlijk hield hij vol dat hij nooit tegen zijn ex-bediende gezegd had, dat die stelen en deserteren moest, maar alleen vastgesteld, dat je door het stelen van het vaandel bij de vijand officier kon worden. Terwijl het proces tegen Deeren gaande was, werd de aanstichter van het kwaad dan ook van rechtsvervolging ontslagen en kort voor 17 oktober 1833 veroordeelde de krijgsraad van de 4e Divisie, zitting houdende te Antwerpen de heer Antoine Deeren, geboren te Calmpthout, soldaat bij het 12e Linierregiment en oppasser van de kolonel De Vaux, als schuldig aan overlopen naar de vijand en diefstal van het vaandel van zijn regiment, eerst tot ontslag uit de militaire dienst en daarna tot de doodstraf. Waarbij de krijgsraad tevens besloot om een gratieverzoek aan de koning te zullen ondersteunen, omdat Augustin Jean Baptiste Geelhand, beschuldigd van het uitlokken van misdrijven, wel wegens gebrek aan bewijs van rechtsvervolging was ontslagen, maar de krijgsraad desondanks de overtuiging had, dat genoemde Deeren in de volvoering van de hem ten laste gelegde misdrijven slechts gehandeld had op aanstichten van bedoelde Geelhand. Ongetwijfeld heeft koning Leopold gratie verleend, want op 5 december werd Deeren overgebracht naar de gevangenis te Bergen.

Inmiddels had kapitein Rosolani van het 12e de heer Geelhand in zijn kasteel opgezocht en hem uitgedaagd tot een duel voor de belediging het regiment aangedaan en het uitlokken van de misdrijven waarvoor soldaat Deeren de doodstraf had verdiend. Het is onvindbaar of dit tweegevecht ooit heeft plaats gehad. De heer Geelhand maakte tijdens het gehele drama wel een slimme, maar bepaald geen dappere indruk en zal zich zeker niet zelf in gevaar begeven hebben.

Eigenlijk was het duel ook overbodig, want volgens Le Journal de la Belgique van 1 mei 1833 defileerde het 22e Linierregiment met het vaandel op 28 april 1833 te Merxem voor de generaal Daine. Hoe dit mogelijk was, blijkt uit een bericht uit de Haagsche Courant van 24 april 1833 (tien dagen na de diefstal en vier dagen vóór het defilé), waarin de desertie en de diefstal worden vermeld, met de toevoeging, dat de regering geen prijs stelde op deze trofee die van diefstal afkomstig was.

Le Journal de la Belgique van 1 mei 1833 vervolgt het bericht met: `Le drapeau nous fut restitué discrètement par les autorités hollandaises', waaruit opgemaakt kan worden dat tussen 16 en 28 april een Nederlands militair naar de Belgische voorposten en misschien wel het

kasteel Merxem is getrokken met het vaandel. Uiteraard is hieraan geen ruchtbaarheid gegeven, waardoor het mysterie nooit geheel opgehelderd zal worden, want de geciteerde krant vervolgt met: ' . . . mais celles-ci auraient, semble-t-il, conserve le lion, qui serait encore actuellement aux Pays-Bas'. En waarom de leeuw niet met het vaandel werd teruggeven, zal voorlopig wel een raadsel blijven.

In de maanden februari en april 1960 hebben de directeurs van de legermusea te Brussel en Leiden gecorrespondeerd over deze leeuw, die doodleuk in het depot te Leiden lag. Volgens de toen bekende feiten was de leeuw een schenking van kolonel Baron Snouckaert van Schauburgh, die hem in 1884 gekocht had van een zekere Roth, die hem gekregen had van de huishoudsier van wijlen generaal Hardenberg. En naar gezegd werd zou het de leeuw zijn, die op 8 augustus 1831 veroverd was door de opperwachtmeester Cornelis Balk, die hiervoor na een beëdigde verklaring van een aantal officieren de Militaire Willemsorde 4e klasse heeft ontvangen. In bedoelde verklaring stond, dat de opperwachtmeester de vaandrig had neergesabeld en de standaard met een gouden leeuw aan de Prins Veldmaarschalk (de latere koning Willem II) had overhandigd. Aan die beëdigde verklaring valt niet te twijfelen, maar de leeuw van de opperwachtmeester kan nooit die van het depot te Leiden zijn, want daar staat voluit op: 12e REGIMENT D'INFANTERIE, en dat regiment kreeg vijf maanden later pas een vaandel. De door opperwachtmeester Blok veroverde standaard moet één van de talrijke provisirische vaandels geweest zijn, die volgens Belgische bronnen destijds in grote aantallen gevoerd zijn. Waar deze gebleven is, blijft voorlopig ook een raadsel. Maar de leeuw in het depot van het legermuseum kan geen andere zijn dan de leeuw die de soldaat Deeren op 15 april 1833 kort voor 16.00 uur gestolen heeft uit de slaapkamer van kolonel De Vaux in het kasteel te Merxem. Mogelijk kan nog eens worden nagegaan, hoe en waarom destijds nagelaten is dit voorwerp met het vaandeldoek aan de wettige eigenaar terug te geven.
H. Ringoir

Bronnen:

Lecleir, Commandant Luc. A. - Emblemen en Eervolle Vermeldingen van de Eenheden, Brussel, 1972.

Massart, Colonel BEM e.r. A. - Historique du 12e Régiment de Ligne, Tome I, 1830-1914, Brussel 1977.

Le Journal de la Belgique, 1 mei 1833

Haagsche Courant, 24 april 1833

Le Mémorial beige, 10, 13 en 14 januari 1832

Moniteur beige, 30 juni 1833.

Correspondentie Koninklijk Nederlands Leger- en Wapenmuseum.